

vrtočlavica

James Stewart

Vrtočlavica

Vertigo

ZDA 1958 128 minut

režija Alfred Hitchcock **produkcija** Alfred Hitchcock **scenarij** Alec Coppel, Samuel Taylor, po romanu *D'entre les morts* Pierra Boileauja in Thomasa Narcejaca **fotografija** Robert Burks **glasba** Bernard Herrmann **montaža** George Tomasini **scenografija** Sam Comer, Frank R. McKelvy **specialni efekti** John P. Fulton, Farciot Edouart, Wallace Kelly **kostumografija** Edith Head **igrajo** James Stewart, Kim Novak, Barbara Bel Geddes, Tom Helmore, Henry Jones, Raymond Bailey, Ellen Corby, Konstantin Shayne, Lee Patrick, Paul Bryar, Magaret Brayton, William Remick, Julian Petrucci, Sara Taft, Fred Graham, Mollie Dodd, Buck Harrington, John Benson, Don Giovanni, Nina Shipman, Dori Simmons

Une partie de campagne Izlet (Jean Renoir, 1936)

Ugetsu Monogatari Legenda o Ugetsu (Kenji Mizoguchi, 1953)

Madame de... (Max Ophüls, 1953)

I vitelloni Postopači (Federico Fellini, 1953)

Jalsaghar Glasbeni salon (Satyajit Ray, 1958)

Vertigo Vrtočlavica (Alfred Hitchcock, 1958)

Hiroshima, mon amour Hirošima, ljubezen moja (Alain Resnais, 1959)

L'avventura Avantura (Michelangelo Antonioni, 1960)

2001: A Space Odyssey 2001: Odiseja v vesolju (Stanley Kubrick, 1968)

Fanny och Alexander Fanny in Aleksander (Ingmar Bergman, 1982)

Slovenski film

Koplji pod brezo (France Kosmač, 1955)

Živimo v času, ko se nekdanji blesk filmskih mojstrov in izgublja v lažni vsemogočnosti računalniške animacije, ki botruje mnogim "hitom" domačega filmskega sporeda, ki sicer ni eden najboljših. Daleč od tega! Izbral sem filme, ki so mi v marsičem ključno odkrivali čudeže filmske poetike in dograjevali mojo osebno ustvarjalno rast. Kakor vedno: tak izbor vključuje kratko rekonstrukcijo mnogih mojih sanj, ki so vedno povezane z doraščanjem in mladostjo. Otroško dobo filma sem sam spremljal in ji še sledim v začetku prve stoletnice. Želel bi, da bi me prihodnost s filmskimi mojstrov inami tako navduševala, kakor me je postopno pronicanje v repertoar vseh novosti, ki so izoblikovale filmsko poetiko preteklosti, v kateri sem bil eden njenih najzvestejših in tudi najbolj zahtevnih spremljevalcev.

Vrtoglavica je po moji oceni film, ki me je izjemno zaznamoval. Svoj izbor sem že lansko leto razložil v reviji *Positif*. Naj poskušam povzeti nekaj tedanjih misli: Prvo projekcijo **Vrtoglavice** mi je pokazal v začetku šestdesetih let Vojko Duletič v servisni predvajanici Vesna filma, v nekdanjem telovadnem centru in bivšem fotolaboratoriju nekdanjega Triglav-filma, kamor sem kasneje še večkrat spremil Milko Badjura, ki me je vodila tja med skrite arhive in zaklade podjetja, ki jih je vestno vodila gospa Lojzka, sestra Rudija Omote.

Vojko Duletič mi je pred projekcijo Hitchcockovega filma malce zaneseno, kakor je vedno znal navduševati, napovedal film: "Videli boste, Matjaž, kako predstavlja in vodi igralko filma velik mojster... Film vas bo presenetil!" In res me je: še več! Do danes ne poznam niti približno tiste omotične osuplosti, ki jo je sprožil film. Nisem verjel, da lahko odseva s platna magični svet, s katerim me je prevzemala in osupljala poezija, ki sem jo poznal iz francoske, nešteti simbolističnih novel začetka stoletja, tudi iz nekaterih verzov in usode Nervalja, ki sem ga takrat pomnil povsem po verzu: "*Il y a un air*" – če se ne motim, gre tako – "*pour qui je donnerai tout Rossini, tout Mozart et tout Weber...*", pa tudi po definiciji sanjskih motivov, ki so "tančice preobrazb, ki jih stkejo magične osebe". Njegovo Aurelijo sem tedaj poznal samo po nekaterih odlomkih, ki sem jih kasneje, na izpitu iz francoščine, primerjal z romanom *Veliki Meaulnes*, ki se je zdel manj izjemen, manj fascinanten s svojimi sanjskimi prizori, niti nisem opazil stalne rabe "passe simpla", zato me je moj profesor z izpita razočaran zavrnil. Takrat, v predverju "Alliance" sredi Pariza me je spremljal motiv na **Vrtoglavico**. Z občutki, pričakovanji in drhtečim, vznemirljivim hrepenenjem sem se tam spoznaval z velikimi deli filmske umetnosti: na nek

15 način "vrtoglavo" in obenem strašljivo, opozorilno in

enkratno, tudi zato, ker sem si velikokrat rekel, ko sem včasih taval po ulicah tega krasnega mesta in še lepših okoliških krajev: "Zdaj živim v mestu, kjer se mi lahko karkoli izjemnega, pa tudi norega, zgodi!" Zdelo se mi je, da film **Vrtoglavica** predstavlja občutek ljubezni, ki sproži sam motiv, zaradi njega nastaja film, kot ga poznamo in zaradi občutka, da glavni junak najprej obžaluje svojo krivdo, ki ga je oropala nastajajoče ljubezni, ki ga še vedno najbolj bogati... Da le-to gradi z vsem svojim iskanjem, življenjem, svojo gradnjo samega filma in da ima nekdo, ki je že zdavnaj mrtev, strašen vpliv nanj in se ga "dotika" iz preteklosti. Glavni junak to čustvo podaljšuje z vsemi možnimi naporji – do trenutka, ko fantom ljubljene osebe oživlja, ko zaduha, zaživi – kar je sicer popolnoma nemogoče in krši s tem dejanjem osnovni aksiom, ki velja vsemu živemu svetu. In zdaj, v tem magičnem trenutku (nemogočega) srečanja z oživelo ljubljeno osebo, ona drugič in dokončno umre: ves svet vrtoglavega hrepenenja se zlomi, izginja. Za vedno umira. Ves čustveni svet, ki omogoča to obsojeno iskanje popolnosti, se zruši. Spominjam se nekdanjega članka v *Nimu*, ki je naznanjal smrt (tudi moje dragocene znanke) Milice Babić, kostumografke, več desetletij ljubljene osebe, kasnejše sopotnice in žene Iva Andrića, ki je tedaj zlomljen zapisal: "Ne, da je to strašno, grozno je, da je to dejstvo sploh mogoče!" Dejstvo, ki vedno znova preseneča, umrljivost vsega živega, se nas v **Vrtoglavici** z vso okrutnostjo in golim dejstvom dotika kot eno strašnih in stalnih spremljevalk človeškega življenja. Bridko, grenko in neizprosno, stalno. Film podobnega mojstrstva, ki bi tudi sodil med moje izbrane, pa zanj ni več mest, je Barry Lyndon Stanleya Kubricka. Sporoča podobno ugotovitev, ki jo je pred leti sijajno zapisal William Faulkner. Tako nekako gre: "*Človek se bori vrsto let proti neugodnim naključjem, ki mu ne dovolijo polno zaživeti. Ves čas upa, da se bodo neugodna naključja vendarle umirila in utrudila, torej ne bodo več tkala njegovo nesrečo. V tem istem trenutku, ko to spozna, pa postane čas potekanja življenja samega njegova nesreča!*" V tej ugotovitvi, ki se mi zdi grenka in namenjena vsem, vidim okvir filma, grozljivke, ki je povsem izjemno delo, ki mu v filmski umetnosti ne poznam para!